

УДК 130.122: 37.013

Менеджмент як інноваційна парадигма управління освітою: філософський аналіз

Є.Г. СИТНИЧЕНКО

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: yu_h@inbox.ru

Авторське резюме

Значення менеджментної парадигми управління визначається тим, що це є найбільш адекватна модель упровадження освітніх інновацій. Інноваційні підходи до управління, обґрунтовані в теорії менеджменту, відповідають потребам переорієнтації управління на потреби споживача освітніх послуг. Основна причина цього полягає у діяльнісному характері менеджменту, його орієнтації на управління освітою як соціокультурно детермінованим процесом в усьому багатстві соціальних, організаційних та особистісних взаємовідносин. В сучасних умовах найбільший вплив на інноваційні процеси в управлінні здійснює адміністративний менеджмент. Поширення системних нововведень в освітній сфері створює передумови для впливу на систему державного управління найбільш динамічного напрямку менеджменту – іннова-

© Є.Г. Ситниченко, 2014

ційного. Інноваційний менеджмент - це цілеспрямована система управління інноваційною діяльністю, її ресурсами, людьми, які беруть участь у розробці і впровадженні новачків з метою досягнення максимальної ефективності інновацій як найважливішого чинника розвитку системи управління. Фокусом інноваційного менеджменту в управлінні освітою є вироблення стратегії освітніх інновацій як у межах самої освітньої сфери, так і стосовно управління інноваційними процесами у її взаємодії з соціокультурним оточенням. Розробка і розповсюдження інновацій є пріоритетним напрямом стратегії управління освітою в сучасну епоху, оскільки визначає решту напрямів освітньої стратегії.

Ключові слова: менеджмент, освіта, парадигма управління, філософія освіти.

Management as an innovation paradigm of education governance: philosophical analysis

E.G. SYTNYCHENKO

Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education, Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: yu_h@inbox.ru

Abstract

Value of management paradigm management determined that it is the most adequate model of implementation of educational innovations. Innovative approaches to governance, grounded in management theory, the needs reorientation of government to the needs of the consumer education. The main reason for this is the nature of activity management, its focus on management education as a social and cultural process determined in all the richness of social, organizational and personal relationships. In modern terms the greatest impact on innovation processes in governance provides administrative management. Distribution system innovations in the field of education creates opportunities to influence the system of government most directly dynamic management - innovation. Innovation Management - a purposeful innovation management system, its resources, people involved in developing and implementing innovations in order to maximize the effectiveness of innovation as the most important factor of the control system. The focus of innovation management in the management of education is to develop strategies of educational innovation as from within the educational sector, and about the management of innovation processes in its interaction with socio-cultural environment. Development and dissemination of innovation is a priority strategy of education in modern times, as it defines the rest of educational strategies.

Keywords: management, education, management paradigm, philosophy of education.

Постановка проблеми. Трансформація управлінських парадигм в освіті обумовлена змінами у формах освітньої діяльності, які відбуваються в процесі становлення постсучасних освітніх та соціальних практик. На сьогодні найбільше значення має менеджментна парадигма управління як найбільш адекватна модель впровадження освітніх інновацій. Аналіз її сутності стосовно освітньої галузі (освітнього менеджменту) представляє собою серйозну наукову проблему.

Аналіз дослідження і публікацій. Менеджмент як управлінська парадигма досліджується у роботах В.Граждана, І.Нікуліної, Г.Щедровіцького, А.Фомічова та інших вітчизняних та зарубіжних авторів. Його інноваційна природа і здатність бути провідником інновацій у будь-якій царині діяльності на сьогодні не викликає сумніву. Однак філософський аналіз передумов застосування менеджменту як інноваційної парадигми в освіті є малодослідженим аспектом проблеми.

Мета дослідження. Філософський аналіз менеджменту як інноваційної парадигми управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Парадигмальна природа управління впливає з фундаментальних характеристик самої управлінської діяльності. По-перше, управління є свого роду діяльністю над діяльністю, оскільки своєю метою має організацію всіх напрямків освітніх

процесів у їх взаємозв'язку з суспільним оточенням. Відтак саме управління здійснює основну конструктивну роботу стосовно діяльності інших структурних елементів освітньої царини, задає їм цілі та завдання. По-друге, основним реальним об'єктом управління є люди як носії тих чи інших освітніх та соціальних функцій, відносин, ідей тощо. Тому управлінські зміни мають носити соціально-змістовний, а не структурно-формальний характер, оскільки в іншому разі вони не будуть синхронізовані зі змінами в соціальному середовищі та в самій освітній царині, які продукуються новими соціокультурними патернами індивідуального чи групового характеру. По-третє, управління має динамічний характер, оскільки націлене на регулювання змін у діяльності освітніх суб'єктів спрямування, коригування, координацію траєкторій їх руху у освітній та соціокультурній сфері суспільства, що постійно трансформується.

Провідну роль менеджменту як управлінського інституту досить ґрунтовно дослідив відомий економіст і соціолог Пітер Дракер. Сучасна форма менеджменту, що виходить з постулатів концепції «людських відносин», започаткована саме ним. Наразі менеджмент як управлінська парадигма поєднує системну управлінську дію, інституційні принципи та управлінську практику. В межах цього розширеного розуміння менеджменту він став доступним для використання в управлінні освітою за рахунок поширен-

ня менеджментної управлінської парадигми на інституційно-організаційні структури та навіть мережні форми організації освітньої діяльності [6]. Інноваційні підходи до управління, обґрунтовані в теорії менеджменту, методологічно та операційно відповідають потребам переорієнтації управління на потреби споживача освітніх послуг. Основна причина цього полягає у діяльнісному характері менеджменту, його орієнтації на управління освітою як соціокультурно детермінований процес в усьому багатстві соціальних, організаційних та особистісних взаємовідносин. Він протистить системно-кібернетичній парадигмі, яка представляє собою природничо-натуралістичну управлінську модель, позбавлену реального соціального змісту. В її межах «обговорюється та аналізується не діяльність управління, а саме процеси, і вважається, що ці процеси існують самі по собі, безвідносно до людської діяльності... В цій схемі немає цілі... В структурі об'єкта різниця між управляючою і керованою системами не зафіксована. Більше того, тут вважається, що керований об'єкт завжди дає зворотний зв'язок на управляючу систему» [3, С.25]. Фактично в межах системно-кібернетичної парадигми управління освітою розглядалося як об'єктивований природничий процес, незалежний від волі освітніх суб'єктів та природи об'єктів управлінської діяльності. Тим самим ігнорувалася специфіка функціонування самоуправлінських засад в освітній системі, де немає об'єктів природи, а є лише об'єкти практичної діяльності. Управління в межах системно-кібернетичної парадигми втрачає свій реальний соціальний об'єкт і перетворювалося в набір формалізованих управлінських процедур, що мають самодостатній характер.

Менеджментна парадигма управління дає змогу подолати цей недолік, і методологічні інновації зосереджуються в кількох парадигмальних положеннях.

По-перше, всі компоненти управління набувають соціокультурно-діяльнісного виміру, їх об'єктами стають реальні люди та освітньо-соціокультурні процеси. Все управління в єдності організаційної, керівної і управлінської діяльності набуває характеру діяльності над діяльністю.

По-друге, управління набуває передусім не інституційного, а суб'єктного характеру. В центрі уваги опиняється не безликий управлінський процес, а діяльність конкретної людини, на яку впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори. Процедура прийняття управлінського рішення в контексті особистісних та соціокультурних детермінант стає вирішальною складовою державного управління. Теорія менеджменту спрямована на акцентування діяльності менеджерів – керівників, організаторів, управлінців.

По-третє, управління освітою підпорядковується інтересам його об'єкта у відповідності з принципами суверенітету громадянина (демократизація управління) та суверенітету спо-

живача (маркетизація управління). В межах менеджментної парадигми інтегрованою метою управлінської діяльності є забезпечення умов для реалізації інтересів суб'єктів освітньої діяльності як базових споживачів результатів роботи органів управління освітою.

По-четверте, менеджмент привносить в управління освітньою сферою орієнтацію на стабільність, пошук компромісів та узгодження соціальних інтересів. Менеджмент – це управління, орієнтоване не на формальні показники процесів, а на реальний результат соціоцентричного характеру. Останнього неможливо добитися в умовах конфліктів, негараздів, нестабільності.

По-п'яте, менеджмент дає можливість привнести в управління освітою професійну атрибутивність. «Управління є загальна людська діяльність, а менеджмент – це його специфічна сфера, що включає діяльність професіоналів, спеціалістів із забезпечення успішної діяльності організацій» [1, С.17]. Впровадження менеджменту в управління дає можливість здійснити чітке розмежування щодо діяльності підсистеми управління та механізмів самоуправління самої освітньої галузі.

Широке окреслення предметності менеджменту робить неможливим формування єдиного концептуального визначення цього феномена. Сотні визначень менеджменту варіюють у надзвичайно широких межах. Для виконання завдань аналізу менеджменту управлінської парадигми у царині освіти найбільш адекватним є визначення менеджменту як системи управлінської діяльності будь-якої соціальної організації в умовах ринкового суспільства. В цьому розумінні менеджмент представляє собою інтеграційний процес, з допомогою якого професійно підготовлені спеціалісти формують організації та управляють ними шляхом постановки цілей та розробки способів їх досягнення [4, С.185].

На менеджментну парадигму управління освітою впливають кілька напрямів його інноваційного розвитку. Синергетичний менеджмент ґрунтується на визнанні постійної нерівновісності будь-яких соціальних систем і орієнтує на розуміння освітньої сфери як такої, де спонтанно реалізується феномен самоорганізації (синергізму) у системах управління. Мережний менеджмент стосується управління освітою, яка сприймається як мережна структура (освітні мережі). Необхідність появи мережних структур при цьому сприймається як наслідок перетворень, що відбуваються у зовнішньому середовищі (соціумі), мережна структура є однією з форм адаптації до її мінливих умов.

Креативний менеджмент використовується, коли проблеми розвитку освітньої галузі не піддаються формалізації, а застосування стандартних схем до вирішення завдань не приносить бажаних результатів. Креативний менеджмент спрямований на найбільш повну реалізацію творчого потенціалу працівників, і основне завдання

менеджера - організація освітнього процесу як нового поєднання ресурсів. Він незамінний при пошуку нових ефективних прийомів роботи, при реалізації якісного прориву, переході на нову модель розвитку тощо. До найбільш поширених прийомів креативного менеджменту відносять наступні: ідеальна модель - виконання функцій при відсутності чіткого облаштування управління об'єктом; перехід у надсистему - вирішення проблем спільно, комплексно; приймання інверсії - приймання зворотного руху, або зворотний принцип вирішення проблеми; проміжне поле - з'єднання несумісного, консенсус полярних інтересів.

Командний менеджмент опирається на комплексне і конструктивне використання командних ефектів: взаємодопомога й взаємопосилення при досягненні загальної мети; самомотивація співробітників; налагоджений механізм зворотного зв'язку; готовність прийняти особисту відповідальність за невдачу роботи групи й розділити командний успіх; ініціативний обмін ресурсами; розвинена корпоративна культура тощо. Самокерована команда здатна ініціативно ставити амбіційні цілі й домагатися безпрецедентних результатів, привносячи у проект найвищу мотивацію й з максимальною ефективністю використовуючи особистий ресурс кожного члена команди. Командний менеджмент особливо ефективний при здійсненні інноваційних освітніх проектів, які управляються тимчасовими командами управлінців.

Комунікативний і комунікаційний менеджмент стосується управління комунікацією в освітньому процесі. Основною функцією комунікативного менеджменту є налаштування ефективної передачі інформації, а саме: аналіз кількості переданої інформації, пропускна здатність каналу комунікації, вразливість переданої інформації тощо, але без врахування семантики повідомлення. Суть комунікативного менеджменту зводиться до управління значенням наповнення повідомлення, часто без урахування руху повідомлення в організації, каналів його передавання, часу тощо [2].

На практиці інноваційні ідеї та технології проникають в управління освітою через кілька спеціальних видів менеджменту. У 1990-х роках у нашій країні отримав розвиток соціальний менеджмент. Соціальний менеджмент став основою формування нової соціальної якості управління – здатності до інтерактивності, тобто впливу одних органів управління на інші не лише ієрархічного, а й поліархічного характеру.

В сучасних умовах найбільший вплив на інноваційні процеси в управлінні здійснює адміністративний менеджмент. «Адміністративний менеджмент можна визначити як один з основних напрямів сучасного менеджменту, що вивчає адміністративно-розпорядчі форми управління» [5, С.31]. Загальноприйнятим є розуміння адміністративного менеджменту в освіті як основного

механізму адаптації управління галуззю до ринкового середовища та об'єкта. Адміністративний менеджмент є безпосереднім механізмом формування в управлінні освітою інноваційних технологій перебудови структурно-функціональних та діяльнісних параметрів роботи.

З адміністративним менеджментом дослідники пов'язують низку фундаментальних інноваційних процесів в управлінні освітою, серед яких особливо виділяються такі:

1. Розвиток організаційної культури системою управління освітою, на основі чого формуються механізми їх взаємозв'язку з освітніми суб'єктами. Через адміністративний менеджмент в управління освітою транслюється культурна революція в менеджменті, суб'єкт управління набуває статусу носія культури як атрибуту свого об'єкта, що оптимізує умови виконання завдань управління щодо регулювання системних інновацій в процесі трансформації освітньої сфери постсучасного зразка.

2. Застосування в управлінні освітою у все більшому спектрі стратегічного управління і стратегічного планування. Все в більшій кількості регіональних, національних і міжнародних державних програм розвитку освіти застосовуються ідеї і підходи, відпрацьовані в межах теорії стратегічного планування. Перш за все це відноситься до так званого програмно-цільового управління, яке має на увазі постановку чітких і коротких цілей, що характеризують необхідний кінцевий стан керованого об'єкта.

3. Розповсюдження підходів сучасного менеджменту, відпрацьованих у комерційних організаціях, на сферу управління освітою. Відбувається поступовий перехід від традиційної адміністративної моделі управління, в якій центральним елементом було слідування інструкціям, до нової моделі менеджменту, в якій центральним системостворюючим елементом стає орієнтація на досягнення результату. Ці зміни кореспондуються зі зміною моделі управління ринкових суб'єктів сучасного суспільства.

Поширення системних нововведень в освітній сфері створює передумови для впливу на систему державного управління найбільш динамічного напрямку менеджменту – інноваційного. Інноваційний менеджмент - це цілеспрямована система управління інноваційною діяльністю, її ресурсами, людьми, що беруть участь у розробці і впровадженні новацій з метою досягнення максимальної ефективності інновацій як найважливішого чинника розвитку системи управління. Оскільки сучасне постіндустріальне суспільство є інноваційним, інноваційний менеджмент як управлінська парадигма набуває інституційного значення, охоплюючи структурне оформлення інноваційної сфери, і систему управління інноваціями, і інститут менеджерів інноваційної сфери. Фокусом інноваційного менеджменту в управлінні освітою є вироблення стратегії освітніх інновацій як у межах самої освітньої сфери,

так і стосовно управління інноваційними процесами у її взаємодії з соціокультурним оточенням. Розробка і розповсюдження інновацій є пріоритетним напрямом стратегії управління освітою в сучасну епоху, оскільки визначає решту напрямів освітньої стратегії. Інноваційний менеджмент покликаний гарантувати найефективніше використання інновацій для забезпечення розвитку і стійкості освітньої системи в динамічному ринковому середовищі.

Ми підтримуємо думку дослідників, що інституціоналізація менеджменту в управлінні освітою і формування на цій основі освітнього менеджменту здійснюється саме як інноваційний процес, тобто в межах закономірностей інноваційного менеджменту. У цьому зв'язку доцільно говорити якщо і не про тотожність, то про значний перетин проблемних полів освітнього менеджменту та інноваційного менеджменту. Для інновацій у сфері освітнього управління особливе значення має пристосованість менеджменту як системи управління на інституційному рівні. Менеджмент дає можливість інституціонізувати управлінські інновації в освіті та забезпечити їх надійну соціально-організаційну основу у вигляді структурованих відносин, систем інтеграції і

диференціації, довготривалих групових і індивідуальних установок, орієнтацій, цілей, рішень, задач і практичних дій. Інституціоналізація менеджменту в межах освітнього управління примушує розглядати відповідні управлінські дії в контексті тенденцій розвитку соціуму, функціонального імперативу державного менеджменту та в межах управлінського процесу зі своїми результатами.

Висновки. Таким чином, адаптація управління освітою до вимог ринкового суспільства, що формується в Україні, відбувається шляхом впровадження системи інновацій різного рівня. Одне з чільних місць у цьому процесі належить поширенню в освітньому управлінні ідей та підходів, розроблених у теорії менеджменту. Саме впровадження менеджментної парадигми в управління освітою є основним джерелом інновацій, які визначають напрямки адаптації діяльності галузі до ринкових трансформацій українського суспільства. Основні закономірності застосування інновацій в управлінні освітою розглядаються в межах інноваційного менеджменту. Формування освітнього менеджменту здійснюється як поширення інноваційного менеджменту в сферу управління освітою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Граждан В.Д. Теория управления / В.Д. Граждан. – М.:Гардарики, 2004. – 416 с.
2. Никулина И.Е. Инновации в современном менеджменте / И.Е. Никулина // Вестник Томского государственного университета. - 2011. - № 342. - С. 159-162.
3. Путеводитель по методологии Организации, Руководства и Управления: Хрестоматия по работам Г.П.Щедровицкого. – М.: Дело, 2003. – 160 с.
4. Румянцева З.П. Общее управление организацией: принципы и процессы / З.П. Румянцева, Н.Б. Пугачев, Т.Б. Шрамченко. – М.: ИНФРА-М, 1999. - 279 с.
5. Фомичев А.Н. Административный менеджмент / А.Н.Фомичев. – М.: Дашков и К, 2003. – 228 с.
6. Drucker P.F. Innovations and Entrepreneurship. Practice and Principles / P.F. Drucker. – N.Y.: Harper and Row, 1985. – 296 p.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2014

REFERENCES:

1. *Grazhdan V.D.* Teoriya upravleniya (Control Theory), *Gardariki*, Moscow, 2004, 416 p.
2. *Nikulina I.E.* Innovatsii v sovremennom menedzhmente (Innovations in modern management), *Vestnik Omskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2011, no. 342. pp. 159-162.
3. *Putevoditel po metodologii Organizatsii, Rukovodstva i Upravleniya: Hrestomatiya po rabotam G.P.Schedrovitskogo* (Guide to the methodology of the Organization, Management and Control: A Reader on the work of G. Shchedrovitsky), *Business*, Moscow, 2003, 160 p.
4. *Rumyantseva Z.P., Pugachev N.B., Shramchenko T.B.* Obschee upravlenie organizatsiy: printsipy i protsessy (Overall management of the organization: principles and processes), *INFRA-M*, Moscow, 1999, 279 p.
5. *Fomichev A.N.* Administrativnyy menedzhment (Administrative Management), Moscow, *Dashkov i K*, 2003, 228 p.
6. Drucker P.F. Innovations and Entrepreneurship. Practice and Principles, Harper and Row, New York, 1985, 296 p.

Ситниченко Євген Геннадійович – здобувач

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70

E-mail: yu_h@inbox.ru

Sytnychenko Eugen Gennadievich – applicant

Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education

Address: 70, Sverdlov Str., Dnepropetrovsk, 49006

E-mail: yu_h@inbox.ru